

və müəyyən yanlış nəticələrə gətirib çıxardığını söyləyirlər. Onlar hər şeyin ilkin, yaxşı, əsas və mütarəqqi olanının Avropada axtarılması prinsipinin səhv, başıran elmi-mədəni həqiqətlərinə illuziyalı münasibət olduğunu qeyd edirlər. Bunun islam şərqinin böyüklü şəxsiyyətlərinin yaradıcılığı, elmini, o cümlədən pedaqoji fikir və təlim-tərbiyə nəzəriyyəsini dəyişməkdə ciddi bir maneə, pərdə rolunu oynadığını əsaslandırmaq və yanlış mövqeyi düzəltməyin vaxtı çatdığını vurğulayırlar. Haqlı olaraq qeyd edirlər ki, tarixin bizə bəxş etdiyi indiki müstəqillik dövründə pedaqoji təməyüüllü tədqiqatlarımız obyektiv, ideologiyasız meyarlara əsaslanmalıdır. Əslində haqqında söhbət açdığımız bu monoqrafiya da həmin obyektiv, ideologiyasız meyarlara söykənən elmi araşdırmanın faydalı bir faktı kimi meydana çıxmışdır.

Kitabın I fəslı M.V.Vidadiyə, II fəslı M.P.Vaqifə, III fəslı isə Q.Zakirə həsr edilmişdir. Həcm etibarı ilə I fəsil nisbətən yığcamdır. Bu, M.V.Vidadinin bizə gəlmiş çatan əsərlərinin kəmiyyətə azlığı ilə əlaqədardır. Cəmi 60-a qədər şeiri günümüzdə gəlib çıxan Molla Vəlinin pedaqoji görüşləri, təlim-tərbiyə haqqında fikirləri ilə bağlı tam və əhatəli şəkildə danışmaq imkan xaricindədir.

Müəlliflər hər üç şairin bədii irsini nəzərdən keçirərkən "aləmə" əməliyyatı aparmalı olmuş, buradakı pedaqoji baxışları və onun mahiyyətini, başqa sözlə desək, "pedaqoji şirəni" üzə çıxarmalı olmuşlar. Onlar problemə həm filolog, həm də pedaqog düşüncəsi ilə yanaşmış, ədəbiyyatşünas fəhmi ilə pedaqog duyumunu qovuşdurmalı olmuşlar. Doğrudan da, poeziyaya həssas bir ədəbiyyatçı qəlbi ilə yanaşmadan onu növbəti pedaqoji aspektdən, heç etik, estetik, fəlsəfi, linqvistik və s. mövqedən də obyektiv təhlil etmək mümkün deyil. Bu mənada F.Rüstəmov və İ.İsayev məsələyə ədəbiyyatşünas

qəlbi pedaqog alimlər kimi yanaşmışlar. Əlbəttə, "Pedaqoji irsimizdən: M.V.Vidadi, M.P.Vaqif və Q.Zakir" adlı monoqrafiyanın məziyyətləri, uğurlu cəhətləri barədə daha geniş danışmaq olar. Əsərin məzmunu və təhlil siqləti, problemnin qoyuluşu və həlli bunun üçün geniş meydan verir. Biz məqalənin həcmi nəzərə alıb, deyilənlərlə kifayətlənir, monoqrafiyanı son illərdə pedaqogika elminə atılan uğurlu addımlardan biri hesab edirik. Əminəm ki, bu monoqrafiya müəllimlərimizin diqqətini bu sahəyə yönəldilməsinə yardımçı olacaqdır.

Rəyçi: prof. R.Qafarlı

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Araslı H. XVII-XVIII əsrlər Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, 1956.
2. Səfərlı Ə., Yusifli X. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. Bakı, 2008.
3. Vaqif və Vidadinin seçilmiş əsərləri. Bakı: Çarşıoğlu, 2004.

Я.Бабаев

Исследуется педагогическая наследственность Резюме

Рецензируется книга профессора Ф.Рустамова и И.Исаяева "Педагогическое наследие: М.В.Видадиди, М.П.Вагиф, К.Закир".

Y.Babayev

Pedagogical heritage is investigated Summary

In the article our pedagogical heritage; Molla Vali Vidadi, Molla Panah Vaqif, and Gassim beck Zakir are investigated.

ƏLİ XINALIZADƏNİN PEDAQOJİ GÖRÜŞLƏRİ

Kərim Məmmədov

Bakı Slavyan Universitetinin professoru,
pedaqogika üzrə elmlər doktoru

Açar sözlər: əxlaq və onun komponentlərinin şərhı, adın təhlili haqqında, şəxsiyyəti formalaşdırıcı amillər, irsiyyət, mühit, tərbiyə, fiziki tərbiyədə təbii amillərin rolu, uşaqların yaş xüsusiyyətləri, idraki proses və onun mərhələləri.

Ключевые слова: мораль и комментарии его компонентов, об анализе имени, факторы формирующие личность: наследственность, окружение, воспитание, роль естественных факторов в физическом воспитании, возрастные особенности, познавательный процесс и его этапы.

Key words: morals and commentary of its componenets, analyses of name, personality forming factors, communication, condition, upbringing, the role of natural factors in physical education, children's age features, cognitive process and its stages.

Türk dilində ilk dəfə əxlaqa dair yazılmış "Əxlaqi-Əlayi" əsərinin müəllifi Əli Xinalızadə Şərqdə bacarıqlı alim, dövlət və din xadimi kimi tanınmışdır.

O 1510-cu ildə Türkiyənin İsparta şəhərində anadan olmuşdur.

Əli Xinalızadə bir sıra elmi-pedaqoji əsərlərin müəllifidir. Bu əsərlər içərisində "Əxlaqi-Əlayi" əsəri mühüm yer tutur. Onun pedaqoji görüşləri də məhz bu əsərdə özünün geniş şərhini tapmışdır. Xinalızadə bu əsəri 1563-1566-cı illərdə Dəməşqdə kədi vəzifəsində çalışarkən yazmış və onu Dəməşq bəylərbəyi Əli Əfəndiyə həsr etmişdir. Bu əsəri ərsəyə gətirərkən o, Əbuəli Miskəvəhin "Ət-Təharə" (türk mənbələrində "Təhzü-bül-əxlaq" kimi verilir (5,6)), N.Tusinın "Əxlaqi-Nasiri", Cəlaləddin Dəvvənin "Əxlaqi-cəlalı", Hüseyn Vəizinin "Əxlaqi-Mühsini" əsərlərindən bəhrələnmişdir.

"Əxlaqi-Əlayi" əsəri üç fəsildən ibarətdir. Onun I fəslı əxlaqın nəzəri və metodoloji problemlərinə həsr edilir. Əxlaqın komponentlərinin məzmunu, mahiyyəti açıqlanır. II fəslı "Ailə əxlaqı", III fəslı isə "Dövlət əxlaqı" adlanır. Oxuculara təqdim etdiyi

miz bu məqalədə biz yalnız Əli Xinalızadənin tərbibiyən nəzəri məsələləri haqqındakı fikirlərinə toxunacağıq.

Əli Xinalızadə bu əsərini ərsəyə gətirməklə islam aləmində formalaşan əxlaqi dəyərləri, əxlaqi düşüncələri daha da zənginləşdirmişdir. Türk dünyasında islam mədəniyyəti, islam fəlsəfəsinin yayılması və təşkil tapmasında Əli Xinalızadənin bu əsəri mühüm rol oynamışdır. Bu əsərlə o, Türk dünyasını islam əxlaqına qovuşdurdu. Quranı-Kərimdə şərh edilən əxlaqi dəyərlərin geniş xalq kütlələrində çatdırılmasında bu əsər əvəzsiz tərbiyə vasitəsinə çevrilmişdir.

Əli Xinalızadə daim kütlələr içində olduğundan insan psixologiyasına, fərdləri bir-birindən fərqləndirən səciyyəvi xüsusiyyətlərə dərinlik bəsləmiş və onları bu əsərində əsaslı surətdə şərh etməyə nail olmuşdur.

Yüksək əxlaq sahibi olan Əli Xinalızadə bu əsərində bəzi insanların günahlar içində boğulduğu, sözü ilə əməlinin uyğun olmadığını həlaldə özünü günahsız kimi təqdim etməyə çalışmasını pisləyir, az danışmış xeyirxah işlərlə məşğul olmağı vacib hesab

edir. O qeyd edir ki, hər bir şəxs təkcə insanlar arasında yox, tək olduğu zaman da mülayim xasiyyətli, cömərd, iftixar, qayğıkeş olmalıdır (1,101). Müəllif burada Allah dərghində yüksəlməyin, dünyada düzənli yaşamağa səbəb olacaq davranışların qazanılması yollarını incələyir. Əxlaqi ümumbəşəri dəyər kimi qiymətləndirən müəllif onun ictimai münasibətlərin tələblərinə müvafiq təkmilləşməsinə də qeyd edir. O qeyd edir ki, tarix dəyişsə də əxlaqi dəyərlər öz mahiyyətini itimür, o, yalnız təkmil hala gətirilə bilər. Müəllifə görə, "zamanın dəyişməsinə bağlı olaraq dövlətlərin, millətlərin, dinlərin dəyişməsi ilə dəyişən tarix həkəmlərini bəllimləri arasına almaz" (1, 102-103).

Tədqiqatçıların yazdığına görə, o, son dərəcə sadə, mülayim, incəqəlbli bir insan idi. Kəsiblərə, xəstə və zəiflərə yardım etməyi vacib əxlaqi dəyər sanardı. Oğlu Həsən Cələbinin yazdığına görə, yoxsulun, fəqirnin sözünü vəzirin sözündən üstün tutardı. Onun yanına yoxsul, zəiflər gələndə üz-gözündə sevinc ifadə edirdi (1,53).

Əli Xinalızadə haqsızlıqlara, ədalətsizliklərə qarşı çıxmıq əxlaqi dəyər kimi qiymətləndirir, özü də həyatda bunlara əməl edirdi. Elmi, ziyatçı ilə insanlara xidmət etməyi vacib şərt hesab edirdi. Elmi biliklər əldə etməyə özü də daim səy göstərirdi. Təkcə dini kitabları yox, həm də riayiziyat, astronomiya, fəlsəfə, əxlaq, tarix, coğrafiya elmlərinə dərinliklərlə bələd idi. O, həmişə dünyəvi biliklər əldə etməyə çalışmış və bu əsəri yazarkən onlardan da bəhrələnmişdir. Özündən əvvəl əxlaq dairə yazılmış əsərləri kor-koranə tələm etməmiş, öz düşüncə və mülahizələrini, yanaşmalarını da şərh etmişdir ki, bu da əsərin populyarlığı qazanmasına səbəb olmuşdur. Bu əsəri yazarkən o, əxlaqi dəyərlərin mahiyyətini şərh etməklə yanaşı, onun fəlsəfi, sosial-iqtisadi əsaslarını da açıqlamağa çalışmışdır. Əxlaqın şərfəli və yüksək bir amil olduğunu əsər boyu sübut

etməyə nail olmuşdur.

Müəllif burada haqq, ədalət, mərhəmət, xeyirxahlıq, dostluq və bunların əksi olan rəzalet, qəbahət və s. kimi anlayışları incələyir. Müsbət keyfiyyətlərin formalaşmasının yollarını açıqlayır.

Ə.Xinalızadə bu əsər üzərində işləyərək dini dəyərlərdən də geniş istifadə etmişdir. Qurandan, İncildən, Tövratdan yararlanmışdır. O, Quran ayələrinə əxlaq dair nümunələr verərək, onları təhlil etmiş, bu problemə aid imamlardan, görkəmli din xadimlərindən misallar çəkmişdir. Əsərdə İmam Qazaliyə daha çox yer ayrılmış, əxlaq dair onun fikir və mülahizələri şərh edilmişdir.

Türk, ərəb və fars dillərində şeir yazmaq bacaran Ə.Xinalızadə bu əsərində əxlaq dair öz fikirlərini şeirlə də ifadə etməyə çalışmışdır.

Özündən əvvəlki müəlliflərdən fərqli olaraq Ə.Xinalızadə qız uşaqlarının da təhsil alınmasını faydalı hesab etmişdir (1, 6). Bu, həç də təsadüfi deyildir. Çünki Ə.Xinalızadə ələ təbəsiyinin ümumi təbəsiyinin əsası hesab edir. Aile təbəsiyini də əsasən ana həyata keçirir. Müəllif ailəni xalqın, dövlətin mənbəyi hesab edir. Onun fikrinə, əgər ələ uşaqları dağın düğün təbəsi verə bilirsə, o, fəzilət sahibi olur, xoşbəxt həyat yaşayır. Deməli, xalq da, dövlət də xoşbəxt olur. Bunun da əsasında məhz aile təbəsiyinin durduğunu göstərir.

Ə.Xinalızadə əxlaq elmi ilə tibb elmi arasında yaxınlıq görür. Əxlaq elmini tibbin ruhu adlandırır. Müəllifin bu yanaşması N.Tusinlin yanaşması ilə həməhəng səslənir (4, 147).

Müəllif əxlaq elmi ilə yanaşı riayiziyat, həndəsə, astronomiya və musiqi elmlərini də öyrənməyi tövsiyə edir. Zehnin, təfəkkürün inkişafında bunların rolu qeyd edən müəllif, onları əxlaq elmi ilə əlaqəli öyrənməyi vacib sayır və bunların xalqın rifa-

hına, dövlətin çiçəklənməsinə xidmət etməsinə vacib şərt hesab edir. O qeyd edir ki, elm ağacı əməl meyvəsini verməzsə, etibar görməz. İnsan nəfəsi nəzəri hikmət sayısına doğru etiqad və özünün lazımı elmləri əldə edib və cəhildən qurtulduqdan sonra əməli hikməti əldə edə bilər (1,105). Onun fikrinə, elm və əməl kamil dərəcədə uzlaşarsa, insan dünyada mükəmməlləşər, səadətə qovuşar, həyatını düzgün istiqamətləndirə bilər.

Ə.Xinalızadə yazır ki, əməli hikmətləri qazana bilmək üçün insanın cəhildikdən, bilgisizlikdən qurtarması, səhəli etiqadları, doğru bilgiləri qazanması gərəkdir. Doğru inanclardan məhrum olan insan cəhəlet və qaranlıqda qalaraq səhv hərəkətlərə yol verə bilər.

Onun fikrinə insanlardakı xasiyyət elə formalaşmalıdır ki, o, mələikə halını ala bilsin... "Əgər insanlardakı özəlliklər mələikə durumunda deyilsə, yəni yerləşik olmasın yəz də yox olursa, buna xasiyyət demək olmaz" (1, 107-108).

Ə.Xinalızadə irsi amilləri inkar etmir. Lakin əxlaqın irsi olub dəyişməməsi ideyasına qarşı çıxaraq, əxlaq zidd hərəkətlərin təbəsi yolu ilə islah ediləməsinin mümkün olmadığını yazır. O qeyd edir ki, təbəsi qazanan xasiyyət təbəsi yolu ilə dəyişdirmək mümkündür (1, 108-111). Burada da Ə.Xinalızadənin mövqeyi Əl-Qazali və N.Tusinlin mövqeyi ilə üst-üstə düşür (2, 46-47; 4, 78-79).

Ə.Xinalızadə irsi amillərin şəxsiyyətin formalaşmasındakı rolu belə şərh edir: "Ürəmə gücü (K.M. irsi amillər) bənzərinin başqa bir şəxsə təşəkkül etməsinə səbəb olan güc şəklində təzahür edir" (1, 148). O, bitki toxumu nümunəsini misal çəkərək göstərir ki, bitkilərdə ürəmə gücü bəzi parçaları ayrılıb toxuma çevirər və bu toxumdan onun bənzəri olan bir varlıq meydana gələr.

Ə.Xinalızadə mühitə də təbəsiyə təsirini qeyd edərək yazır ki, nəfsin cəvhləri nə qədər nurani olsa da, qaranlıq təbəsiyə qarşı-

laşanda insanlar nələyi xasiyyət də formalaşdırı bilər. Belə xasiyyətlərin bəzi xəyirxahlığa sövq edən yardım ilə fitrətini dəyişdirə bilər, xeyirlər qazanır. Bunu qazanmaq üçün hər kəsin fitrətindəki nuranı cəvhlərin üstünlük təşkil etməsi lazımdır (1, 110).

Ə.Xinalızadə cəhiliyin, mədəniyyət-sizliyin kökündə savadsızlığın dayandığını qeyd edərək yazır ki, cahil insanlar həyvana bənzəyir. Onlara insan adının verilməsi rühsüz heykəllərə insan adının verilməsinə bənzəyir (1, 125).

O qeyd edir ki, insanın mədəniyyət yük-səlihi, əxlaq mükəmməlliyi, ağılı, kamalı, onun zəkası və bilikləri ilə ölçülür ki, bu da elm əldə etməklə başa gəlir.

Adıçəkilən bu əsərdə Ə.Xinalızadə iqlim şəraiti, hava, su və s. kimi təbəsi vasitələrin insanların kamilləşməsindəki rolu da qeyd edir. Müntib iqlim şəraiti, torpaq, suyun bolluğu insanların sıx məskunlaşmasına şərait yaradır ki, bu da mədəni təkmilləşməyə səbəb olur. Bununla da müəllif təbəsinin iqtisadi əsaslarının düzgün açılmasına nail olur. Mərkəzdən uzaq, dağlıq regionalarda yaşayan insanların davranışındakı çatışmazlıqların olmasını onların cəmiyyət üzvləri ilə az təməsdə olması ilə izah edir. İnsanlarda müşahidə edilən mənfi keyfiyyətlərin aradan qaldırılması üçün şiddətli əldəşirdə və qeyratetmə metodunu faydalı hesab edir.

Bu əsərdə Ə.Xinalızadə uşaqların yaş xüsusiyyətlərinə də toxunur. Onlardakı fizioloji dəyişikliklərin xüsusiyyətlərini açıqlayır. O yazır ki, böyümə mərhələsinə qədər davam etməz, bəlli bir dövrə gəlincə dayanır. Bundan sonra insan şişmənləşsə də, uzunluq artmaz.

Ə.Xinalızadə şüurun yalnız insana məxsus olduğunu qeyd edərək yazır ki, heyvanlar ağılı gücündən və mələkiyyətə özəlliyindən məhrumdur. Bu səbəbdən heyvan sifət arzu, şəhvət və unuqlanlığında qalır.

O yazır ki, insan ağılı və iradəsi olmağına rəğmən əxlaqi dəyərlərə əməl etmirsə, heyvanlar kimi davranırsa, onlardan daha alçaqda dayanır. Daha sonra o qeyd edir ki, insanın kainatdakı yeri heyvanlıq ilə mələklik arasındadır. Əgər insanlar düzgün tərbiyə almazsa, onlar heyvanlıq uçurumuna yuvarlana bilərlər. Düzgün tərbiyə alarsa, elmi biliklərə yiyələnərsə, o, kamillaşar, mələklik zirvəsinə yüksələ bilər.

Ə.Xinalızadə bu əsərində idraki prosesə, onun mərhələlərinə də toxunur. Bəhmənyardda olduğu kimi (3, 118) o, idraki prosesi iki yerə ayırır: zəhiri hissə və batini hissə. Zəhiri hissəyə toxunma, qoxulama, dadma, eşitmə və görmə duyğularını aid edir. Batini hissəyə isə o, aşağıdakıları aid edir: müstəzək duyğu, xayal gücü, vəhm gücü, bəlləmə gücü, yaddasaxlama gücü (1, 152).

Ə.Xinalızadə şüurun yalnız insana məxsus olduğunu göstərir. O yazır ki, bu nəfsin qüvvələri heyvanlarda yoxdur və bu qüvvələr səbəbilə insan nəfisi heyvanlardan ayrılıb insanıyyət vəsfini qazanmışdır (1, 155). O, insanın bilmə, bilik əldə etmək, ondan yararlanmaq gücünə malik olduğunu söyləyir və qeyd edir ki, bu gücün gördüyü iş gözəl əxlaq və salih əməlləri köti əxlaq və çirkin əməllərdən ayırır, hansı davranışları həyata keçirmənin kamilliyi və xoşbəxtliyi, hansı davranışları yerinə yetirməyin isə əkslik və kötlüyü səbəb olduğunu dərk etməkdir (1, 155). Şüur, ağır vasitə ilə insan mələki özəlliklərini heyvani özəlliklərdən üstün tutaraq, mələki özəlliklərini gətirir və yetkinləşdirir, mələkdən daha üstün olur. Əksinə insanlar heyvani hisslərə meyil edərsə, heyvanlardan da aşağıda olarlar (1, 162).

Əli Xinalızadənin bu əsərində söylədikləri pedaqoji fikir və ideyalar globallaşan dünyamızda mədəni dəyərlərimizin qorunub

saxlanılmasında müstəsna əhəmiyyət kəsb edir. Bu ideyaların tədris müəssisələri, xüsusilə də pedaqoji kadrlar hazırlayan ali məktəb auditoriyalarına istiqamətləndirilməsi gənc nəslin düzgün tərbiyə olunmasında mühüm rol oynaya bilər.

Rəyçi: prof. T.Əfəndiyev

İstifadə edilmiş ədəbiyyat

1. Aiyə Sidika Oktay. Kınalızadə Ali Efəndi və Ahlakı-Alayı. İstanbul, 2011.
2. Əbu Həmid Əl-Qazali. Əməllərin nizamı. Bakı: Adiləli, 2007.
3. Məmmədov Z. Azərbaycanca XI-XIII əsrlərdə fəlsəfi fikir. Bakı, 1978.
4. Nəsrəddin Tusi. Əxlaqi-Nasiri. Bakı: Elm, 1989.
5. Kınalızadə Ali Efəndi və Ahlakı-Alayı adlı əsəri (aksitarih.com). Opera: 6.
6. Yahya Akyüz. Türk eğitim tarihi. Eilet:pegem@pegem.net.

K.Мамедов

Педагогические взгляды Али Хыналызаде Резюме

В статье освещаются мысли и идеи известного турецкого педагога А.Хыналызаде о нравственном воспитании, его компонентах, о женском образовании, роли наследственности, среды и воспитания в развитии личности, методах и средствах воспитания, в познавательном процессе и его структурных элементах.

K.Mammadov

Ali Khinalizadeh's pedagogical approach Summary

In the article it is noted that the role of enhancing women's education on cognitive process, methods and means of upbringing play great role in developing personality.

МƏЗМUN ДƏYİŞİKLİYİ PRIORİTET MƏSƏLƏDİR

Tariyel Talıbov
riyaziyyat üzrə fəlsəfə doktoru

Elnarə Məmmədova
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

Açar sözlər: globallaşan, təhsilin məzmunu, tədris fənni, məntiq.

Ключевые слова: глобализация, содержание образования, учебный предмет, логика.

Key words: globalization, education content, subjects, logic.

Qloballaşan dünyanın tələblərinə uyğun təhsil sistemini formalaşdırmaq hər bir ölkənin inkişaf səviyyəsini şərtləndirən əsas amillərdəndir. Bu istiqamətdə aparılan işlərin köklü hallında çox möhtəşəm bir sənədin "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"-nın qəbul olunması mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Strategiyanın reallaşdırılmasında təhsilin məzmununun yenidən qurulması strategiyada diqqət yetirilən ən ümdə məsələlərdəndir.

Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyasında məzmun birinci yerdə durur. Çünki beynəlxalq təcrübədə təhsilin məzmunu ilə bağlı məsələlərdən biri təhsil kurikulumlarının ölkənin sosial-iqtisadi inkişaf tələbləri və prioritetləri ilə sıx əlaqələndirilməsindən ibarətdir. Son məqsəd budur ki, kurikulumlar iqtisadi inkişaf məqsədlərinə xidmət edən bilik və bacarıqları, səriştəni aşılayan məzmunla malik olmalıdır. Bütün bunlar isə, elə əvvəlcədən standartlara cəmləndirilməli və əlbəttə, öz əksini kurikulumlarda, innovasiyaların əhəmiyyəti, təhsilçilərinin müxtəlif sosial fəaliyyətə təbii olunması, onların tədris bacarıqlarının inkişafında tapmışdır. Ölkəmizdə son illərdə bağ verən dəyişikliklər, təhsil

sahəsində aparılan islahatlar müəllimlərin qarşısında çox mühüm vəzifələr qoyur. Fəal (interaktiv) təlim metodunun tədris prosesinə daxil edilməsi şagirdlərdə təfəkkür xüsusiyyətlərinin və yaradıcılığının formalaşmasına, təlim fəaliyyətinin yüksəldilməsinə müvafiq baza yaradır.

Təhsil standartlarının ümumi fənn məzmununun qurulması zərurətini yalnız müasir təhsilin məqsədlərinə uyğun baxıla bilər. Məlumdur ki, təhsil dövlətin, cəmiyyətin və adamların özlərinin maraqlarına xidmət edən məqsədyönlü təlim-tərbiyə prosesidir. Ümumi təhsilin məqsədi isə adamın gündülik peşə və sosial həyatda qarşılaşdığı problemləri müstəqil həll etməyə imkan verən çoxfunksionallı kompetensiyalara, humanistliyə, sərbəst istiqamətləndirilmə seçmə və fərdi intellektual cəhdlərə hazır olması ilə şərtləndirilir. O, özünə və başqalarına hörmət edir, digər mədəniyyətlərə və millətlərə münasibətdə dözümlüdür, mühakimələrində sərbəstdir, diskussiya aparmağa hazırdır. Bu zaman təhsil prosesinin məzəzi şagirdin özünürealizasiyası ilə müşahidə olunan ictimai təcrübənin məqsədyönlü surətdə şəxsi təcrübəyə çevrilməsi ilə nəticələnir.